

או מכל־מקום אמנות „מודרנית“, זרות לה אותן חציצות מלאכותיות, אותן הבדלות „פורמאליות“, בין רשות אחת לזולתה. אף־על־פי־כך אין מנוס מן ההרגשה שלא כל מה שיפה לאחת יפה לזולתה ושעירוב־תחומים גמור סופו מביא את ה„צירוף“ וה„צרכן“ כאחד עדי שוקת שבורה.

על־כל־פנים, כך היתה הרגשתנו בסיום קריאתם של 18 דברי־הפרוזה המכונסים בכרך הזה, שכמעט כולם הם רקמה צפופה מאד של דימויים, אסוציאציות (חפשיות יותר וחפשיות פחות), לשון־נופל־על־לשון ורמזי־אווירה, והריהם בבחינת גוף שיש בו גידים ועורקים וסיבים ועצבים ואפילו קצת סחוס — ורק בשר אין בו. (וכשאנו אומרים „בשר“ אין כוונתנו, חלילה, להעלות תביעות פשטניות, גסות ופרימיטיביות למה שהיה קרוי פעם „עלילה“.)

במקום אחד („תענוגות קיץ קטנים“, ע' 246) מטיל עמיחי אמירה אפינית מאד: „החיים עלולים ליהפך לגיהנום אם רואים כל דבר מועתק למשל ולאלגיוריה ולדימוי. אין לך מנוס מאותה הרגישות המבקשת לראות הכול ראייה כפולה ומשולשת“.

אותה „רגישות“, אותה חתירה לראיות „כפ־לות ומשולשות“, אותה העתקת־דברים „למ־של ולאלגיוריה ולדימוי“, גם אם אין בהן כדי להפוך את חיינו לגיהנום, תוך כדי מקרא הספר הזה, מכל־מקום אין לנו ספק בכך שהן בעוכרי הפרוזה של עמיחי. ואם נפסע עוד פסיעה אחת ונשים נפשנו בכפנו, נוכל אפילו לומר שהן הן המטביעות עליה חותם של חוסר־כנות, של זיוף, של שימוש „דימאגוגי“ ברגשות יחיד וציבור; הן הופ־כות אותה את כולה לכמין שטר יומרני נטול כיוסי.

רוב האמירות שלמראית־עין ראשונה הן חזקות, עזות־רושם, „נוקבות“ ביותר בטרא־גיות או בדראמתיות שבהן, בדיקה נוספת, קרירה יותר, מעלה שבסך־הכל אין עצמת־צילצולן הולמת את משקלן הפנימי, הרגשי או הרעיוני; שבסך־הכל אין הן, בעצמם, אלא אמירות.

כך, למשל:

והתנהגות סקנדליוזית. מקווה אני שכלפי־חוץ ינהגו בו הנכדים כבוד־זקנים. ביניהם לבין עצמם ודאי שלא ייחסו לאותו זקן שוסה כל חשיבות, את בגדיו החדשים של המלך רואים רק השוטים בני דורו.

לא אומר כי „מנוחת הלוחם“ הוא אחד הרומנים העמוקים של הדור — אף אין הוא מתימר להיות כזה. זהו ספר הכתוב בטעם טוב וללא הגזמות. סיפורם של ז'נב־ייב ורגו ניצל מפני סכנת הגלישה אל המזויף והסנטימנטלי בגלל תכונותיה של הסופרת: כנות מפוכחת שאינה הופכת צי־ניות, חום ורגש שאינם הופכים רגשנות זולה.

ד. ג.

ברוח הנוראה הזאת

„סוף כל הנאומים והצעדים שהופכים להיות ריקודים“, אומר עמיחי באחת מיצירות־הפרוזה המכונסות בספר הזה, הוא מסיים ואומר: „וסוף כל המלים להיות שירים.“ (הסכר באסואן, ע' 235)

בטרם יוציא לאור אסופה זו של דברי־פרוזה הוציא עמיחי מספר קבצי שירים, שעשו לו שם והשפיעו הרבה — כך אומרים — על כותבי־שירה שבאו אחריו. לפיכך היו רבים סקרנים לראות מה טיב פרזותו של המשורר. אגב השוואה נמצא, כמדומה, שאם שירתו מבקשת להיראות כפרוזה הרי מלי־הפרוזה אשר לו חותרות כולן להיות שירים. חותרות, ויהי־מה.

אין כל רע בכך שהיו שדות השירה והפ־רוזה של יוצר אחד יונקים זה מזה, מופרים זה מזה, מושכים חיותם זה מאצל זה, אף מזור היה הדבר לולא היה כן. בדוק ותמצא שכך הדין, למשל, בצירור ובפיסולו של בזאונארטי, בתמונתו של פיקאסו ובמי־עשייה־קדרות שלו. ולא עוד אלא שכבר סברנו כולנו וקיבלנו שאמנות „אמיתית“,

* כריסטין רושפור: מנוחת הלוחם; תר־גום: זאב זמירי; הוצאת „כתר“, 1961; עמ' 224

„משם עברתי ליד בנייני האוניברסיטה שנמצאים בבניינס. בבנין של ימינו אפשר להתחיל בכל חלק. אין צורך להתחיל דווקא מן היסוד. בבנין אחד ראיתי כי רק את המדרגות בנו כשגן תלויות מלמעלה. איך ייבנו בנייה האדם המודרניים?“ (פגישה הכיתה, ע' 33)

אלו הן מובאות מעטות מתוך הרבה שיכור לים היינו להביא כדי להמחיש באיזו מידה מסופנת מתקרבת הפרווה של עמיחי לדב־רנות נבובה, רגישותו — לשיכרון־עצמי, יכלתו הטכנית — לאבדן חוש־בקורת, וכוחו האסוציאטיבי — לאחיות־עיניים.

הקטעים השלמים והטובים ביותר, לפי עניות־דעתנו, כגון „גופו של משורר“ או „ערב קריאת שירים“ (שהם, כמדומה, גם ראשונים מבחינת סדר חיבורם והופיעו לפני שנים לא מעט ככתבות ב„משא“), הם פיליטונים ספרותיים העומדים על מדרגה נאה באמת.

אכן, צר הוא לומר: הסממנים שהיו, ברענ־נותם, לברכה לאותן כתבות ספרותיות הפכו לו לעמיחי לרועץ משבא לעשות בהם שימוש מרוכז על מישור שהוא בהכרח יומרני, או תובעני, הרבה יותר.

צ. ק.

עיר זרה

„היפהפיה הנרדמת“ שבאגדת־העם שקעה בתרדמת־נצח בגלל כישוף אכזרי. הנסיך שידע את מלת־הקסם העיר אותה והביא לה גאולה. רינה שני בורחת לשינה ולחלור מות כבעל־כרחה: „כל הלילה כל היום / ניגרות עיני אל תוך שנתה, ערים חרות בונה שנתה / ונוסעת שדרות דומיה / לאורך רחובותיה הריקים“ (עמ' 19); אך שלא כאותה נסיכה אין היא מצפה לרגע המאושר של היקיצה. שדרות הדומיה והר־חובות הריקים, עולם עקר ומאכזב, הם עולמה האמיתי, האישי. שום נסיך לא יוכל להוציאה ממנו. „כשהוא מגיע ממרחקים

„האדמה היתה פתוחה ואידים של מיפעל ההסקה עלו מתוכה כמאש גיהנום. כמה פועלים היו נכנסים ויוצאים מתוך האדמה. אני בעצמי כבר הייתי בתיקון לעתים קרובות, אך העולם לא התחשב בכך, התנועה נמשכה והכול היה כתמיד ובכל זאת צריך הייתי להיתקן ולהתרפא.“ (ערב קריאת שירים, ע' 219)

וכן:

„בתוכו נמשכו הנאומים אשר נאם לעצמו. יחיד הוא ורווק הוא ואין לו אשה שתמ־ שוך אותו בשרוול שיפסיק את נאומו. אשה אין לו, לעומת זאת יש לו רסיסי־ ברזל בתוך בשר גופו. בתחילה מוציאים ברזל מן ההרים. אחר כך עושים ממנו כדורים שנכנסים לגופי בנייה־אדם, כשג־כ־ ברים בנייה־אדם ונהפכים לעפר, נשאר מהם רק הברזל שחוזר אל הריו. לא היתה בגופו של הרוק כמות־ברזל גדולה, אבל הברזל הספיק לו ונתאכסן בתוך גופו ולכן לא נשא אשה. מאז עומדות בו המחשבות כמו אנשים בודדים. תמיד ברקס, תמיד בודדים.“ (חגיגת הבר־ מצווה, ע"ע 146/7)

חומר אף מאלה נראה לנו קטע כגון זה:

„ביתה־קברות הוא ליד הגבול. בימי חיר־ רום נשארים המתים לבדם. רק חיילים נראים שם לפעמים. ליד אבי קבור דוק־ טור גרמני אחד, שלא הקימו לו מצבה אלא השאירו לוח פח קטן. מצד העיר רואים את מגדל, תנובה, מגדלים אינם עוזרים לנו עוד. אבל מגדל זה של, תנור־ בה' מקרר. כמו כן ישנם מגדל־ימים, והם צריכים להיות גבוהים כדי למלא את כל הבתים במים. אלוהים שהיה גבוה מאד מילא את אבי כולו.“ (מיתות אבי, ע' 135)

ומה נגיד על „פרווה קונטמפלאטיבית“ כגון זו: —

* יהודה עמיחי: ברוח הנוראה הזאת; ספרית פועלים/לכל, 1961; 278 עמ',